

MƏKTƏBLƏRDƏ METODİK XİDMƏTİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ

Ədalət HÜSEYNOV,

Ağcabədi RTŞ-nin metodisti, metodist-müəllim, qabaqcıl maarif xadimi,
qızıl qələm mükafatı laureatı, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü

Açar sözlər: metodiki xidmət, rayon, metodkabineti, məktəbdaxili, məktəblərarası, metodbirləşmələr, açıq dərslər, müasir təlim texnologiyasının tətbiqi.

Ключевые слова: методические обслуживания, методкабинет района, внутришкольный, межшкольный методобъединения, открытые уроки, применение современной учебной технологии.

Key words: methodical service, regions methodcabinet (study), schoolinternal, schoolexternals methodcombinations, open lessons, using of modern lesson technology.

Məqalədə məktəblərdə metodiki xidmətin təkmilləşdirilməsi yolları araşdırılıb. Bunun üçün zəngin təcrübəyə istinad edilib. Müasir təlim texnologiyalarının (fəal/interaktiv təlimin) dərslərdə tətbiq edilməsində həmin təcrübənin əhəmiyyəti nümunə və faktlarla açıqlanıb.

Beləliklə, məqalədən çıxan ideya, nəticə bundan ibarətdir ki, hər bir müəllim mütəmadi olaraq öz elmi, pedaqoji, psixoloji və metodiki biliklərini təkmilləşdirməlidir. Çünki bunlar dərslər prosesində müəllimin yüksək nailiyyətlər qazanmağında əsas və başlıca yer tutur.

Son illərdə təhsil müəssisələrinə böyük diqqət və qayğı göstərilir. Məktəblərdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün şərait yaradılır. İndi başlıca vəzifə bu şəraitdən maksimum dərəcədə istifadə edərək təlim prosesində daha böyük nailiyyətlər qazanmaqdır.

Təhsilin inkişafında bir çox əsas və başlıca meyarlar var. Bu meyarların içərisində müəllim xüsusi yer tutur. Çünki məktəbin tərəqqisi və təhsilalanların hərtərəfli inkişafa yiyələnməsi müəllimlərin pedaqoji məharəti ilə bağlıdır. Aparılan müşahidələr və təcrübələr onu göstərir ki, həqiqətən də məktəblərdə müəllim, şagird üçün hər cür şərait yaradılsa da müasir biliklərə yiyələnməni səriştəli, peşəkar

təhsilverən olmadıqda onun nəticəsi yüksək səviyyəyə qalxa bilmir. Məhz elə buna görə də hər bir təhsilverən mütaliə yolu ilə daim öz elmi-nəzəri, pedaqoji, psixoloji və metodiki biliklərini artırmağı həyatın, dövrün tələbi olduğunu bilməlidir. Görkəmli şəxslər, bədii söz ustaları şəxsi mütaliə yolu ilə dahilik zirvəsinə yüksəlmişlər. Qabaqcıl müəllimlər də məhz şəxsi təhsil yolu ilə zəngin biliklərə yiyələnməmişlər. Bunun nəticəsində onlar təhsilin səviyyəsini yüksəldə bilmişdilər. Məhz elə bunun nəticəsində də qabaqcıl müəllimlər şagird, valideyn və pedaqoji ictimaiyyətin dərin rəğbətini qazanmışlar.

Məktəblərdə təlim prosesinə kompleks yanaşmaq üçün aktual problemlərindəndir. Bu kompleks yanaşmanın içərisində müəllimlərin yüksək səviyyədə metodik xidmətin göstərilməsi önəmli yer tutur. Təcrübədən məlumdur ki, bu mühüm məsələ, əsasən 3 istiqamətdə yerinə yetirilir: rayon metodkabineti, məktəbdaxili və məktəblərarası. Qeyd edilən metodiki formalar bu və ya digər dərəcədə bir-biri ilə sıx bağlıdır. Həmin metodik formaların məktəblərdə vaxtlı-vaxtında tələb olunan səviyyədə təşkili, keçirilməsi məktəblərdə metodiki xidmətin get-gedə təkmilləşməsində mühüm rol oynayır. Lakin bu xidmətin daha yüksək səviyyədə təşkili

bilavasitə məktəb və metodbirləşmə rəhbərlərinin fəaliyyəti ilə əlaqədardır. Onlar rayon metodkabinetinin müdiri və metodistlərlə daim sıx əlaqə saxlamalı, müəllimlərin metodik köməyə, yardımı olan ehtiyaclarını vaxtında aradan qaldırmağa səy göstərməlidirlər. Bu belə olduqda məktəblərdə metodiki xidmətin, eləcə də təhsilverənlərin peşəkarlıq, səriştəlik səviyyəsi daha da yüksələ bilər. Bu da nəticədə qarşıya qoyulmuş problemin vaxtında həll edilməsində əhəmiyyətli yer tutur.

Bu da bir məlum həqiqətdir ki, hər fənnin, metodikanın öz səciyyəvi xüsusiyyətləri vardır. Buna görə onların (fənn və metodikanın) üsul və vasitələri də müxtəlifdir. Çoxillik pedaqoji təcrübəmdən məlumdur ki, ədəbiyyat müəllimləri pedaqoji və metodiki kitablarda göstəriləndiyi kimi, əsasən aşağıdakı məsələlərin müzakirəsinə daha böyük üstünlük verirlər:

1. Təqvim-tematik (yarımillik) planın tərtibi və müzakirəsi.
2. Qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi və yayılması.
3. Pedaqoji, metodiki yeniliklərlə təhsilverənlərin tanış edilməsi.
4. Elmi-metodik seminarların, konfransların keçirilməsi.
5. Açıq dərslərin qrafikinin tərtibi və onun keçirilməsi və s.

Yuxarıda qeyd etdiklərimiz məktəblərdə metodiki xidmətin təkmilləşdirilməsində müəllim və məktəb rəhbərlərinin fəaliyyətində həlledici rol oynayır. Bunu bir aha görkəmli təhsilşünas alimlərin – Ə. Ağayevin, A. Həsənovun müştərək yazdıqları "Pedaqogika" kitabında göstərdikləri kimi "... problem məsələləri müzakirə etmək, müəllimləri elm, metodika, pedaqogika və psixologiyanın yeni nailiyyətləri ilə tanış etmək vacibdir. Qabaqcıl təcrübə məktəblərində müəllimlərin müxtəlif mövzularda dərsləri dinləyir, müzakirə edir, yeni ədəbiyyatla tanış olur, təcrübə mübadiləsi aparırlar. Belə yaradıcı əməkdaşlıq yalnız müəllimlərin

deyil, həm də məktəb rəhbərlərinin təkmilləşməsinə şərait yaradır" (3) kəlamları da sübut edir. İndi əsas məsələ məktəblərdə metodiki xidmətin bu istiqamətdə təşkil edilməsi olduqca zəruridir.

Məktəblərdə metodiki xidməti daha da yaxşılaşdırmaq üçün vaxtlı-vaxtında monitorinqlər aparılmalıdır. Bu zaman monitorinqin komponentləri-məlumatların toplanması, təhlili, görülən tədbirlər araşdırılmalı, lazımi nəticə çıxarılmalıdır. Belə olan halda heç bir qabaqcıl müəllim çətinliklərlə qarşılaşmır. Bu baxımdan M.F. Axundov adına Ağcabədi şəhər 3 saylı məktəblisində Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədris edən respublikamızın əməkdar müəllimi Zəhra İbrahimovanın fəal (interaktiv) təlim üsulu ilə keçdiyi açıq dərslərdən aşağıda gətirdiyimiz nümunə yuxarıda qeyd etdiklərimizə əyani sübutdur. O, X sinifdə Q. Zakirin həyat və yaradıcılıq yolunu tədris edərək onu fəal (interaktiv) təlimin tələblərinə əsaslanaraq aşağıdakı kimi planlaşdırmışdır:

1. Mövzu: şairin həyatı, yaradıcılıq yolu.
2. Məqsəd: a) sənətkarın necə bir həyat yolu keçməsinə şagirdlərə müşahidə etdirmək və özləri üçün müəyyən bir nəticə çıxarmalarına şərait yaratmaq, b) şairin yaşayıb-yaratdığı dövr və mühitin real təsvirini vermək, c) onun nəyə görə vətən, millət, xalq yolunda acınacaqlı, faciəli günlər yaşadığını şagirdlərə çatdırmaq, d) şagirdlərin təfəkkürünün, mənavi aləminin inkişaf etdirilməsi qayğısına qalmaq.

İnteqrasiya: Azərbaycan tarixi.
İş forması: qruplarla iş.
İş üsulu: beyin həmləsi (əqli hücum).
BİBÖ, "açar sözləri".
Dərsin tipi: induktiv.
Resurslar (təchizat): Q. Zakirin şəkli, dərslik, iş vərəqi.

- Dərsin mərhələləri:
1. Sinfin təşkili və ev tapşırıqlarının yoxlanılması.
 2. Motivasiya.

3. Tədqiqatın aparılması.
4. Məlumat mübadiləsi.
5. Məlumatın müzakirəsi və təşkili.
6. Nəticələrin çıxarılması.
7. Yaradıcı tətbiqetmə.
8. Refleksiya və ev tapşırıqlarının verilməsi.

Müəllim dərslərin gedişi zamanı fəal (interaktiv) təlimin mərhələlərində ardıcılığını (motivasiya mərhələsi) gözləməklə yeni öyrəniləcək mövzunun tapılmasına şagirdləri istiqamətləndirmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə etdi. Belə önəmli vasitələrdən biri onun simvollarından – şəkil, şeir parçası, açar sözlərdən, şagirdlərin məlum biliklərindən istifadə etməsidir. Müəllim şairin lövhədə asılmış şəkilinin altındakı aşağıdakı şeir parçası ilə şagirdlərin diqqətini cəlb etdi:

Rahi müsibətdə keçmişəm candan,
Müxənnətdir qorxan bir qaşq qandan!
Ehtiyatım yoxdur paşadan, xandan,
Analar doğubdur şiri-nər məni!

Müəllim yuxarıda qeyd etdiyimiz vasitələrdən istifadə edərək mövzunun adını müəyyənləşdirməyi şagirdlərə tapşırırdı və onun (mövzunun) daqiq adını lövhəyə yazdı. Sonra o, şagirdlərə şeirə münasibət bildirməyi təklif etdi. Şeirə münasibət bildirən şagirdlər artıq dərk etdilər ki, şair dövründə müəyyən problemlərlə qarşılaşıb. Lakin bu çətinliklər onu qorxutmamış, heç kimdən, heç nədən çəkilməmişdir. Hətta o, haqq, ədalət yolundan çəkinməyəcəyini, heç kəsədən ehtiyacı olmadığını, qorxmadığını və mərdliyi ilə qürur duyduğunu da şeirində qabarıq şəkildə tərənnüm etmişdir.

Sənətkar haqqında şagirdlərin əvvəlki illərdə təsəvvürləri olduğu üçün müəllim həmin təsəvvürləri aşkara çıxaran kiçik müsahibə təşkil etdi. Apardığı müsahibə dərslərin səmərəliliyini daha da artırdı. Eyni zamanda müəllim şagirdlərə rol, xüsusiyyətlər, əhəmiyyət, üstünlüklər, əlaqə, səciyyə, amillər və s. kimi açar sözlərdən istifadə etməklə onları fəallaşdırdı. Belə ki onlar

həmin açar sözlərə istinad edərək aşağıdakı sualları qurmağa nail oldular:

1. Zakirin ədəbiyyat tariximizdə rolu nədən ibarətdir?
2. Onun həyat və yaradıcılığına xas olan hansı xüsusiyyətlər var?
3. Zakirin bədii irsinin bizim üçün əhəmiyyəti nədən ibarətdir?
4. Şairin irsinin üstünlükləri barədə nə demək olar?

Müəllim dərslərin prosesində şagirdləri hər an fəallaşdırmağı diqqət mərkəzində saxladı. O, bunun üçün beyin həmləsi ("əqli hücum") təlim üsulundan məharətlə istifadə etdi. Bu da nəticədə şagirdlərdə formalaşmış (iti düşünmək, hazırcavablıq və s.) bacarıq və vərdisləri daha da möhkəmləndirdi. Onun dərslərinin maraqlı, aktual görünən tərəflərindən biri də BİBÖ üsulundan səmərəli və yerində istifadə etməsi oldu.

Müəllim tədqiqatın aparılması üçün şagirdlərə ayırdığı vaxt bitdikdən sonra məlumat mübadiləsi mərhələsinə keçdi. O hər qrup liderinə ayrı-ayrılıqda 2 dəqiqə vaxt ayırdı. Bu vaxt ərzində onlar tədqiqatın nəticələri ilə digər yoldaşlarını tanış etdilər. Hətta müəllim şərait yaratdı ki, şagirdlər lazım gələrsə təqdimatla bağlı qrup liderlərinə suallar da versinlər. Liderlərə suallar verildi. Sonra təqdimatları ümumi qiymət verməklə yekunlaşdırıldı.

Zəncir halqaları kimi bir-biri ilə sıx bağlı olan fəal (interaktiv) təlimdə keçilən dərslərin mərhələlərini müəllim yüksək səviyyədə əlaqələndirirdi. Bu da istəməz dərslərin daha maraqlı keçməsinə səbəb oldu. Müəllim növbəti mərhələyə keçid aldı. Bu məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsidir. Burada müəllim təqdimatlarda əksini tapan məlumatların müzakirəsini həyata keçirməyi ön plana çəkdi. Qruplarla birlikdə ümumiləşmə həyata keçirdi. Artıq şagirdlər belə bir qənaətə gəldilər ki, Q.Zakir acınacaqlı bir həyat yolu keçsə də ədəbiyyatımızı zənginləşdirmişdir.

Beləliklə, müəllim dərslərin sonrakı

mərhələlərində, yəni nəticələrin çıxarılması, yaradıcı tətbiqetmə, refleksiya və ev tapşırıqlarının verilməsində yüksək peşəkarlıq, səriştəlilik nümayiş etdirərək dərslərin nümunəvi keçməsinə nail oldu. O, şagirdlərə evdə araşdırmanı davam etdirmək üçün aşağıdakı tapşırıqları verdi:

1. X sinif ədəbiyyat dərslərində ev işi kimi nəzərdə tutulan sualların cavablarını yazılı qeydlər əsasında təqdimata hazırlaşınlar.

2. İnternet vasitəsilə Zakirin dostları, düşmənləri, yaxın qohumları, hansı bay nəslinə mənsub olması. Onun uşaqlıq illəri Qarabağın qanlı-qadalı illərinə düşməsi, Ağa Məhəmməd Şah Qacarın Şuşaya hücum etməsi və Şuşanın bugünkü həyatı, haqsızlıqlarla bağlı onun kimlərə şikayət etməsi, ərizələrinə necə münasibət bildirməsi, görkəmli şəxslərin şairin əsərlərinə verdikləri qiymət və satıralarında Qarabağ toponimlərinin toplanması haqqında araşdırmaların aparılması.

Beləliklə, rayonumuzun tanınmış müəllimi Zəhra xanım İbrahimovanın açıq dərsləri bir daha göstərdi ki, o, zəngin elmi-nəzəri, pedaqoji, psixoloji, metodiki biliklərə mükəmməl yiyələnmişdir. Müəllimin təlim prosesində qazandığı nailiyyətlər də məhz bunlarla bağlıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. Azərbaycan məktəbi, 2013, № 5

2. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" və təhsildə metodik xidmət. Bakı, 2015

3. Ağayev Ə., Həsənov A. Pedaqogika. Bakı, 2007

4. Qasımlı F. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Bakı: Maarif, 1966

5. Zakir Q. seçilmiş əsərləri. Bakı:

Avrasiya Press, 2005

6. Aranlı M., Yusifova C. Kurikulum, metodika və məntiq testləri. Bakı: Nərgiz, 2016.

7. Əliyev S., Həsənov B., Mustafayeva A. X siniflər üçün ədəbiyyat. Bakı, 2017.

8. Əliyev S., Həsənov B., Mustafayeva A. X siniflər üçün ədəbiyyat (metodik vəsait). Bakı, 2017.

РЕЗЮМЕ

Способы улучшения методологических служб в школах

В статье были исследованы способы улучшения методологических служб в школах. Для этого был сделан ссылка к богатому опыту. Применение технологии современной обучения активной (интерактивной) обучении на уроках, значимость этих опытов было объявлено примерами и фактами.

Таким образом, результат, идея исходящей из этой статьи заключается в том что, каждый учитель регулярно должен улучшить свои научные, педагогические, психологические и методологические навыки, потому что они играют основную и передовую роль к успеху в процессе обучения учителя.

SUMMARY

Way of improving methodic services in schools

Ways of improving methodic services in schools were researched in the article/ It was referred to rich experience. Using technology of modern study (active/interactive study) at the lessons importance of this experience was declared with examples and facts.

So the result and idea going from this article concludes that every teacher must improve his scientific pedagogical psychological and methodic abilities regularly because they play main and essential role to achieve success in the educational process of the teacher.